

יבמות צ

שבועות תשפ"ב

ערוך השלחן העתיד: קיז

ג. ועוד נתוסף בעצרת שני כבשים לשלמים, ואינם כשלמים של יחידים שהם קדשים קלים, אבל אלו הן קדשי קדשים כדכתיב: קדש יהיו לדי' לכהן, וזהו זבחי שלמי ציבור ואין כיוצא בהם שלמים בציבור ואין כיוצא בהם שלמים קדשי קדשים, והם שייכים להלחם לגמרי. ואע"ג דגם השבעת כבשים והפר והאילים והשעיר שייכים ג"כ להלחם כדכתיב: והקרבתם על הלחם שבעת כבשים וגו', מ"מ השני כבשי שלמים שייכים יותר להלחם שהרי טעוניהן תנופה עמהם כדכתיב: ושני כבשים וגו' והניף הכהן אותם על לחם הביכורים תנופה וכמו שיתבאר, אבל אינך אין טעוניהן תנופה עם הלחם אלא שבאו בגלל הלחם.

משה שווערד

1. תוספות מסכת יבמות דף צ עמוד א

ואוכלת בגינה תרומה בתרומה דרבנן - ולא בעי לאוקומי אפי' בתרומה דאורייתא ומשום דקטן אוכל נבילות הוא [1] דהא בעיא היא בפ' חרש (לקמן קיג: וקיד. ושם) אי בית דין מצווין להפרישו או לא ולא איפשיטא [2] ועוד דאוכלת בגינה משמע דאפי' כי גדלה אוכלת מכח זה אף על פי שעדיין לא בעל.

2. רש"י מסכת יבמות דף צ עמוד א

דאכל מיניה וכו' - ואף על גב דתשלומין נעשים תרומה ולא חזו ליה בימי טומאה [1] הא מיהא לתשלומין מעליא איכוון.

3. תוספות מסכת יבמות דף צ עמוד א

בשוגג תשלומיו תשלומין כו' - אין לפרש האי שוגג ומזיד אאכילה קאי כדפירש ריב"ן אבל התשלומין הם במזיד דאם כן במזיד אמאי אין תשלומין תשלומין דאפילו סובין יכול לשלם דתשלומין אין נעשין קדש אלא נראה לר"ם דשוגג ומזיד אתשלומין קאי כדפירש בקונטרס והיה דקאמר והוינן בה במזיד אין תשלומיו תשלומין תבא עליו ברכה כו' [2] אף על גב דכי משלם חולין טמאים נעשין תרומה טמאה מכל מקום תבא עליו ברכה דנפסד הוא שמשלם יותר ממה שהפסיד לכהן.

4. תוספות הרא"ש מסכת יבמות דף צ עמוד א

ויהיב ליה מידי דחזי בימי טומאתו. ואף על גב דהחולין נעשין תרומה טמאה ולא חזו ליה בימי טומאתו [3] מ"מ הוא נפסד בתשלומין יותר ממה שהפסיד לכהן אף על פי שאין הכהן מרויח כלום בתשלומין. והריב"ן פירש דהאי במזיד אאכילה קאי והשתא ניהא שאין התשלומין נעשין תרומה, ולא נהירא דא"כ לר"מ אמאי אין תשלומיו תשלומין והלא אפילו סובין יכול לשלם כיון דאין נעשין קדש כדן מזיק דעלמא.

5. חידושי הריטב"א מסכת יבמות דף צ עמוד א

תבא עליו ברכה דאכל מיניה מידי דלא חזי ליה אפילו בימי טומאתו ויהיב ליה מידי דחזי ליה בימי טומאתו. פרש"י ז"ל ואף על גב דתשלומין נעשים תרומה ולא חזיא ליה בימי טומאתו דתרומה טמאה היא. איהו מיהא לתשלומי מעליא איכוון. וא"ת ניהא כשהמשלם עם הארץ אבל אם היה חבר שיודע שיחזרו תרומה ביד כהן היאך נתכוון לתשלומין מעליא, י"ל דאפילו חבר מ"מ בשעה שהוציאם עתה מרשותו לשלם לכהן, תשלומין מעליא ניהו, [4] כי הוא הוציא בתחילה מיד כהן תרומה טמאה ונתן לו מרשותו חולין טמאין דחזו טפי, ובתר דידיא אזלינן והווי להו תשלומין מעליא, אלא שלאחר שבאו ליד כהן הם מתקלקלים.

6. שו"ת מנחת שלמה חלק א סימן נח:ב

ומצינן נמי בפ"י מתרומות ה"כ דמשמע שהרמב"ם ז"ל סובר דאם אכל תרומה טהורה ושלם חולין טמאים כמדת התרומה שאכל תשלומיו תשלומין ודלא כהתוס' שסוברים דלמ"ד לפי דמים משלם אמרינן דכיון שהתשלום

נעשה תרומה טמאה לכן צריך לשלם כ"כ עד שהתרומה הטמאה תהא שוה לטהורה שאכל, [5] וא"כ הרי חזינן שסובר דמתחשבין רק עם מה שהוא משלם ולא עם מה שיהי' לאחר שישולם... וה"נ גם כאן בתרומה טמאה כיון דאי לאו שהוא תרומה הי' ראוי למאכל שפיר קרינן ביה תתן לו.

7. תוספות רי"ד מסכת קידושין דף נח עמוד ב

חטה אחת פוטרת את הכרי. ראיתי מקשים והא תתן לו כתיב ובעינן כדי נתינה כדדרשי' גבי ראשית הגז. ונראה לי לתרץ דבדאי מצוה ליתן לו דבר חשוב כדתנן בפ' ראשית הגז וכמה הוא נותן לו משקל ה' סלעים שנאמר תתן לו שיהא בו כדי נתינה. והכי נמי תנן בשלהי פיאה אין פוחתין לעני בגורן מחצי קב חטים וקב שעור'י' כו' עד מדה זו אמורה בכהנים ובלויים בישראל. פי' גם כשמחלק תרומה בגורן לכהנים או מעשר ראשון ללויים לא יפחות לכל אחד מחצי קב שיהא בו כדי נתינה. אבל מיהו אע"פ שמצותו בכך אם אינו רוצה לקיים מצוה זו ותרם חטה אחת מכל הכרי ניתקן ויצא מידי טבלו אלא שלא קיים מצוה נתינה. וה"נ תנן בפ"ב דתרומות אין תורמין מן הטמא על הטהור ואם תרם שונג תרומתו תרומה מויד לא עשה כלום ומייתי' לה במסכת פסחים בפרק כל שעה וביבמות בפ' האשה פי' אין תורמין מן הטמא על הטהור דאמר קרא תתן ולא לאורו ואע"פ שמצותו בכך אם תרם ניתקן טובא ואע"פ שחיסר מצוה. והא דקתני במזיד לא עשה כלום פליגי בה בהאשה רבה רב חסדא אמר לא עשה כלום דאפילו ההוא גריוא הדר לטבליה. ורב זביד אמר לא עשה כלום דאפילו ההוא לתקן את השירים אבל תרומה הוי וכלי זה לא משום קנסא אבל תרומתו מן דינא תרומה היא אע"פ שחיסר מצוה.

8. תוספות מסכת יבמות דף צ עמוד א

אכל תרומה טמאה משלם כו' - בתרומה לא שייך לפוטרו משום דקם ליה בדרכה מיניה אפילו לאביי דאית ליה (בכתובות דף ל:): אליבא דר' נחוניא בן הקנה דאפילו במיתה בידי שמים הוא עושה כמיתה בידי אדם לתשלומין [1] דשאני תרומה דגלי קרא בהדיא ויסף חמישיתו עליו [2] ועוד א"ר יצחק דתשלומין דתרומה לכפרה קאתו ולא שייך קם ליה בדרכה מיניה כדאמר במסכת תרומות (פ"ז משנה ד) שאפי' אם רצה הכהן למחול אינו יכול למחול ואפי' אכל תרומה משל עצמו מפריש קרן הראוי להיות קדש לעצמו וכן משמע בפרק כל שעה (פסחים לב. ושם) דלרבי יוסי דשרי חמץ בפסח בהנאה דהאכל תרומת חמץ בפסח במזיד פטור מן התשלומין לרבי נחוניא בן הקנה אבל בשונג חייב אף על גב דלא גלי קרא בכרת אלא משום דבשונג אתו תשלומין לכפרה ואפשר דאם אכל תרומה במזיד שיפטור לרבי נחוניא בן הקנה משום דבמזיד לא אתו לכפרה שהרי הכהן יכול למחול כדתנן במסכת תרומות (פ"ז מ"א) א"נ מייחייב משום דמדאנבה קנייה כדאמר באלו נערות (כתובות דף לא: ושם).

9. תוספות מסכת יבמות דף צ עמוד א

אזיל כהן ומקדש אשה כו' - וא"ת ולמה אינו מדקדק דמדאורייתא תשלומיו ונעשית תרומה וקאמרי רבנן דאינו תשלומין והוי חולין ושריין לזרים ואמר ר"י דהוה מצי למימר דאין תשלומיו תשלומין דקאמר היינו לגבי הא דהדרי למרייהו ולעולם תרומה הוו וא"ת ומאי מדקדק מקידושין דלמא היינו משום דהפקר ב"ד היה הפקר כדאמר לעיל (דף פט:): ואמר ר"י דהכא אין שייך לומר כן דמה פשע כהן שיש לנו להפקיר ממונו.

10. שערם מצויינים בהלכה

והא הכא דמדאורייתא תשלומי מעליא הוי דאי מקדש בהו כהן אשה תפסו לה קידושי, ואמור רבנן אין תשלומי תשלומין. קשה הא אמרינן לקמן (ע"ב) מאן דמקדש אדעתא דרבנן מקדש. וראיתי בירוש' יעקב שכתב עפמש"כ התוס' הכא, דמה"ט לא אמרינן הפקר ב"ד הפקר דמה פשע הכהן שיפקירו ממונו, וא"כ מה"ט נמי לא שייך לומר כל דמקדש אדעתא כו'. שוב ראיתי בבאור הגר"א (סי' מב ס"ק כה) שהביא מתשרי הרשב"א (סי' אלף קפה) [ונסמן שם בט"ס] שכתב, דלא אמרינן בכל מקום כל דמקדש כו', אלא היכא דאמרי בהדיא, ומסתייע הרשב"א נמי מכאן.]

11. חדושי הרשב"א על מסכת כתובות דף ג/א

כל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש ואפקעיניהו רבנן לקידושיה מיניה. וא"ת מאי שנא מטבע במים שאין להם סוף דלא אפקעיניהו רבנן לקידושיה משום עיגונות. י"ל דבכדי לא מפקיעי להו לרבנן לקדושיה אלא היכא

דאיכא סרך גיטא כדהכא, אי נמי בעד אחד מעיד שמת בעלה דההיא נמי משום תקנת עגונות היא, כדאיתא בריש פרק האשה רבה (יבמות פה, א) דסמכה אהימנותיה דעד ואפילו בגוי מסיח לפי תומו. ועיקר טעמא דכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש ואפקיעניהו לקידושיה מיניה.

12. שערים מצויינים בהלכה

שב ואל תעשה שאני. והא דב"ד יכולין לעבר
החדש ושנים, והרי מעקרים בזה
המועדים מזמנם, ואוכלים חמץ בפסח ואין
מתענים ביה"כ וכדומה, וזהו בקום ועשה, והא

כבר אמרין במס' ר"ה (כה). "אתם" אפי'
שוגגין ואפי' מזדיין כו'.

13. דרוש וחדוש ח"א - מערכה ח במס חגיגה דף ז ע"א

והנה המג"א (ס' שמג) כתב בכונת תוס' דבמקום חינוך מצוה שרי ליתן לקטן כמו דמחנכין קטן בתקיעת שופר בשבת, ולענ"ד אינו מהדומה, דהתם תקיעת שופר בשבת הוי דרבנן, אבל שלא למנויין דמדאורייתא אסור לקטן מה מהני בזה חינוך מצוה להחיר איסור דאורייתא, וגם בשופר איכא חינוך מצוה דבתקיעתו ממיים מצוה דשופר, דגם גדול שתוקע בשבת קיים מצות שופר דזמנו גם בשבת אלא דעבר על שבות דשבת ...

14. קובץ הערות - סימן סט

(יא) ומצאתי בחידושי הרשב"א פ"ק דר"ה [ט"ז ע"א] שכתב דהיכא שתיקנו חכמים לעשות המצוה שני פעמים ליכא משום בל תוסיף, והביא ראיה ממה שעקרו חכמים מצות בשוא"ת, והא איכא בל תגרע, אלא **דבתקנת חכמים ליכא בל תגרע, וה"ה בל תוסיף עיי"ש**, ובטורי אבן [שם] הקשה על ראיית הרשב"א, דכמו שעקרו את גוף המצוה בשוא"ת, ה"נ עקרו את הלאו דבל תגרע:

(יב) **ונראה מזה דהרשב"א מפרש החילוק בין שוא"ת לקו"ע, דיש כח ביד חכמים לפטור מחיוב מצוה, ולא להתיר איסור, ואין נפק"מ כלל אם עובר ע"י מעשה או לא, ומשו"ה קשיא ליה מבל תגרע, דהוא איסור ואין כח בידם להתירו:**

אלא דלכאורה קשה על ראיית הרשב"א, דכיון שפטרוהו חכמים מהמצוה, ממילא ליכא בל תגרע כלל, כיון שאין עליו חיוב כלל לקיים המצוה. ומוכח מזה, דגם הרשב"א סובר כמ"ש למעלה, שהמצוה של תורה עומדת במקומה, ושפיר איכא בל תגרע:
ומה שהקשה עוד בטורי אבן על דברי הרשב"א, דבמבטל מצות עשה לגמרי ליכא בל תגרע, מצאתי בשערי תשובה שער ג' אות י"א שכתב ג"כ דבביטול מצוה איכא בל תגרע:

15. תוספות מסכת שבת דף כה עמוד ב

סדין בציצית ב"ש פוטריין... [1] **ופירש"י בתשובה אחת שלא גזרו אלא על התכלת אבל במינו חייב... [2]** ואומר ר"ת דאין לעשות טליתות של פשתן ולעשות בו ציצית אפילו מינו דכב"ש קיימא לן דפטרי והמברך מברך ברכה לבטלה.

16. תוספות מסכת יבמות דף צ עמוד ב

כולהו נמי שב ואל תעשה הוא - וא"ת סדין בציצית היכי הוי שב ואל תעשה דכי מכסה בטלית דבת חיובא היא ואין בו ציצית הרי עובר בידים וי"ל דבשעת עיטוף אכתי לא מיחייב עד אחר שנתעטף דכסותך משמע שאתה מכוסה בה כבר ואשר תכסה בה אתא לדרשא אחרינא כדאמרין במנחות (דף מא. ושם) **ולאחר שנתעטף דמתחייב שב ואל תעשה הוא** וא"ת בפרק מי שמתו (ברכות כ. ושם) משמע כשהוא לבוש כלאים ואין פושטן לא חשיב שב ואל תעשה אלא עמוד ועשה ואר"י דשאני כלאים דעיקר האיסור בשעת לבישה שלבש באיסור אבל כאן לא מתחייב עד אחר שנתעטף כדפרישית ומיהו קשה מדמברכינן להתעטף בציצית משמע **דבשעת העיטוף עביד מצוה** ומלשון להתעטף מוכיחות נמי [בה"ג] דקיימא לן בציצית דחובת גברא הוא.

17. תוספות הרא"ש מסכת יבמות דף צ עמוד ב

כולהו נמי שב ואל תעשה ניהו. וא"ת סדין בציצית היכי הוה שב ואל תעשה בשלמא למ"ד חובת טלית הוא ניהא דמיד שקנאו נתחייב בציצית אפי' מונח בקופסא ושב ואל תעשה הוא שלא יעשה לו ציצית, אלא למ"ד חובת גברא כי מיכסי בטלית דבר חיובא הוה ואין בו ציצית עובר בידים שהתורה חייבתו להטיל ציצית בכל טלית שיתעטף בו ולא ילבשו בלא ציצית, וי"ל דבשעת עיטוף אכתי לא מיחייב עד לאחר שנתעטף דכסותך משמע שאתה כבר מכוסה בה ואשר תכסה בה דרשינן לדרשא אחריתי במנחות, וא"ת אכתי הא משמע בפ' מי שמתו דכשהוא לבוש כלאים ואינו פושטן לא חשיב שב ואל תעשה אלא כעובר ועושה, וי"ל דשאני כלאים שתחלת איסורן היה בלבישה שלבשן באיסור אבל כאן בשעת עיטוף לא נתחייב עד אחר שנתעטף ואז הוה שב ואל תעשה, ומיהו ק"ק מהאי דמברכינן להתעטף בציצית ומוכיח מזה בה"ג דק"ל ציצית חובת גברא הוא מדקא מברכים להתעטף משמע דבשעת עיטוף הוה מצוה, וי"ל שכך פירוש הברכה להיות מעוטף בציצית ומשום דמברך עובר לעשייתו צריך לברך להתעטף, ומכאן הורה ריב"א דאם נפסק לאדם אחד ציצית בשבת או ביי"ט יכול להתעטף בטליתו אפילו לכתחלה משום דלא מיחייב עד לאחר שנתעטף, וא"כ דוקא בחול אסור ללבושו בלא ציצית שהוא מחוייב לעשות ציצית כשילבשו אבל בשבת ויי"ט דאי אפשר לעשותו ובשעת עיטוף ליכא עבירה גם אין עבירה שהוא מעוטף בו בלא ציצית כיון דא"א לעשותו.

18. שערים מצויינים בהלכה

שם ע"ב כולהו נמי שב ואל תעשה הוא. הקשו התוס' הא סדין בציצית לא הוה שב ואל תעשה, שהרי מכסה עצמו בלילה בטלית דבת חיובא הוא ופטרי רבנן מציצית, ותיירצו דבשעת העיטוף אכתי לא מחייב אלא אחר שכבר נתעטף ואז הוה שב ואל תעשה, ובאיסור כלאים הוא להיפוך דעיקר האיסור בשעת מעשה הלבושה. ובשור"ת נודע ביהודה (מהדרי"ת אהע"ז סי' קמא) כתב, דרבים תמהים על דברי התוס', דבגמ' ביצה (ח:) ושבת (קלב:) איתא, דסדין בציצית בעידנא דמעקן הלאו מקיים העשה. ובמס' ביצה הבאנו תירוצו על זה. וע"ע בדברינו במס' פסחים (פה. ד"ה אבל) וחגיגה (ב: ד"ה לישא שפחה) מה שנוגע לענין זה.

ובערוך לנר תירץ דאפי' אם חיוב הציצית בשעת העטיפה, מ"מ מיקרי שב ואל תעשה, דהא לא נאמרה בתורה שלא ילבשו בגד בלי ציצית, אלא מ"ע "גדילים תעשה לך", וכיד חכמים לפטרו ממצוה זו בשוא"ת, אבל לגבי כלאים אמרה תורה שלא ילבש כלאים, וא"כ כל שעה שמהלך בכלאים עובר בל"ת, ולא שייך בזה שוא"ת.

19. קובץ הערות - סימן סט

א) כתבו בתוס' פרק האשה רבה (דף צ' ע"ב) ד"ה כולהו נמי שב ואל תעשה ניהו, וא"ת סדין בציצית היכי הוה שוא"ת, דכי מכסי בטלית דבת חיובא ואין בה ציצית הרי עובר בידים עכ"ל. ובשואגת אריה סי' ל"ב [ד"ה אבל מה] הקשה על קושייתם, דסדין בציצית חשיב שוא"ת משום דאין הלבישה אסורה מצד עצמה אלא מחמת חסרון מעשה של מצות ציצית דרמי רחמנא עליה, ולא דמי לאיסור כלאים דהלבישה מצד עצמה אסורה, הילכך אין הלבוש בגד בת חיובא בלא ציצית חשיב כעושה מעשה בידים, שאין עושה איסור בלבישה זו אלא שחיסר מצוה בשוא"ת עכ"ל.

20. קובץ הערות - סימן סט

יד) וכן מדברי תוס' שהקשו דסדין בציצית הוה קו"ע כשלושב טלית בלא ציצית, ואי נימא שע"י עקירת חכמים נעשית הטלית פטורה מן התורה, אין כאן שום איסור, אלא ודאי דס"ל להתוס' שהחיוב דאורייתא ישנו גם לאחר העקירה, וע"כ שפיר הקשו דהוי קו"ע. דנהי נמי דגוף ביטול מצות ציצית הוא שוא"ת, כמ"ש המרדכי בשם ר"י, מ"מ הוא עובר ע"ז במה שלובש את הטלית, דהוא קו"ע, וס"ל לתוס' דלענין עקירת דבר מה"ת, אינו תלוי כלל בגוף האיסור אם הוא קו"ע או שוא"ת, אלא באיזה אופן הוא עובר עליו, דמצות ציצית דאורייתא והמצוה לשמוע דברי חכמים, הן תרתי דסתרי אהדדי, וע"כ אסור לו לעשות מעשה בידים, אפילו אם עצם האיסור הוא שוא"ת, מ"מ אין לו לעבור עליו ע"י קו"ע. ואין דומה לדין מלקות, דהתם תלוי בגוף האיסור אם הוא קו"ע, וכיון דהאיסור הוא מה שאינו מביא קרבן בראיתו, וזהו שוא"ת מצד עצמו, הוה לאו שאין בו מעשה, ואף שאופן העבירה הוא ע"י מעשה. וזה דומה לאומר שבועה שאוכל ככר זו היום אם אוכל זו, ועבר היום ולא אכלה, דפטור ממלקות, שהאיסור אין בו מעשה, אף שעבר על האיסור ע"י אכילת התנאי שהוא מעשה (עיין הג"ה [סוף אות ט"ו]). ומעתה אין דברי ר"י בתוס' סותרין לדברי ר"י

שבמרדכי, דלענין גוף האיסור הוי שווא"ת, דהלבישה מצד עצמה אינה אסורה, ואין האיסור אלא מה שאין בו ציצית, אבל מ"מ בלבישתו הוא עובר ע"י קו"ע, וכיון שמה"ת עדיין הטלית חייבת בציצית, אסור לו לעשות מעשה נגד מצות התורה:

21. קובץ הערות - סימן סט

ג) ב' באיכות העקירה, אם ע"י עקירתם נעקר דין התורה לגמרי, כגון כשפטרו סדין מציצית, נעקרה מצות ציצית מסדין ונעשית טלית פטורה מן התורה, או דבאמת דין התורה במקומו עומד, והסדין חייב בציצית מן התורה גם לאחר עקירתם, אלא שהתורה נתנה להם רשות לצוות לנו שלא לקיים המצוה, במקום שיש להם טעם על זה:

• עיין מראה מקומות לדף פט

• קובץ הערות - סימן סט

מב) ונראה מזה, דבכל מקום שעקרו דבר מה"ת, לא עקרו את כל הגוף, כגון כשפטרו סדין בציצית, תתקיים מצות ציצית בבגד של צמר, וכן כשאסרו לתקוע שופר בשבת, תתקיים מצות שופר בחול, אבל לעקור את כל הגוף אין כח בידם:

22. תוספות מסכת יבמות דף צ עמוד ב

וילגמר מיניה - וא"ת שאני התם דעל פי הדבור היה מתנבא לעבור והיכי נגמר מיניה לעבור משום תקנתא דרבנן שלא על פי הדבור ונראה דכיון דעל פי הדבור שרי משום צורך שעה הוא הדין שלא על פי הדבור שהרי אין נביא רשאי לחדש דבר מעתה כדנפקא לן במגילה (דף ב:): מקראי וא"ת דאמר בפרק אלו הן הנחנקים (סנהדרין פט: ושם) היכא דמוחזק שאני דאי לא תימא הכי אברהם היכי שמע ליה יצחק בהר המוריה אליהו בהר הכרמל היכי שמכי עליה ועבדי שחוטי חוץ אלא היכא דמוחזק שאני ובאליהו למה לן משום דמוחזק הא משמע דאפילו בלא נביא שרי נמי לבית דין לעבור משום מיגדר מילתא ואר"י משום דאיתחזק בנביאות היו סומכים עליו במה שהיה מבטיח בירידת אש ושוהטים על הבטחתו קדשים בחוץ שבזכותו ותפלתו תרד אש מן השמים ויהיה מיגדר מילתא שיתקדש שמו של הקדוש ברוך הוא ברבים וע"י כך יחזרו ישראל למושב.

23. נפש החיים שער א פרק כב

ועדיין כשהיתה נבואה בישראל. היה נביא רשאי לחדש דבר להוראת שעה לבד. ואף גם לעבור על אחת ממצות ה'. כגון אליהו בהר הכרמל וכיוצא. אמנם זה עצמו הוא מאשר נצטוינו בתורת משה אליו תשמעון (דברים י"ח) שהוא ציווי ואזהרה לשמוע אל דברי הנביא גם כשיתנבא בשמו יתברך לעבור על איזה מצוה בשעה הצריכה לכך כמו שדרוז"ל לבד מעכומ"ז. אבל לא חלילה לחדש דבר לקובעו לדורות. שהרי אסתר שהיתה אחת משבע נביאות (מגילה י"ד א') עכ"ז כששלחה לחכמים כתבונני לדורות השיבוה הלא כתבתי לך שלשים עד שמצאו לה אח"כ סמך מן המקרא (שם ז' א'). וכן נ"ח ודאי שמצאו להם גם כן סמך מהמקרא ועיין במדרש שהביאו הרמב"ן ז"ל בפרשה בהעלתך משם רבינו ניסים גאון ז"ל:

ומעת שבעונינו פסקה נבואה מישראל אף אם יתאספו כל חכמי ישראל אשר נמסר להם מעשה בראשית ומעשה מרכבה. ויעמיקו השגתם וטוהר שכלם לשנות אף איזה פרט מאיזה מצוה. או להקדים ולאחר זמנה ח"ו לא נאבה ולא נשמע אליהם ואף בב"ק אמרו (ב"מ נ"ט ב') לא בשמים היא: ועדיין בימי חכמי התלמוד היו רשאים לחדש מצות דרבנן כשמצאו סמך מהתורה. כגון נ"ח וכיוצא כנ"ל וכן לגזור גזירות כמו י"ח דבר וכיוצא וכאשר נחתם התלמוד הקדוש אנו אין לנו אלא לשמור ולעשות ככל הכתוב בתוה"ק שבכתב ובעל פה ככל משפטם ותקותם ובזמנם ופרטיהם ודקדוקיהם בלי נטות מהם כל דהו וכשיקיימם איש ישראל כראוי. אף אם לא יכיון וגם לא ידע כלל טעמי המצות וסודות כוונתם עכ"ז נתקיימו המצות ויתקונו על ידיהם העולמות ויתרבה בהם קדושה ואור בכל מצוה לפי שעתה ומקורה וענינה ויותן עז לאלקים ית"ש. שכן קבע הבורא ית"ש טבעם של העולמות שיתנהגו ע"י מעשי האדם. וכל מצוה היא העולה מעצמה לפעול פעולתה המיוחדת לה:

❖ אין לחלוק על דרשות ותקנות של משה

ישנם שני יסודות חשובים נוספים הקשורים לנידון זה. הראשון הוא, שאף לכלל שהביא הגרי"ז, שבית דין אחד רשאי לחלוק על חבירו בדין או הלכה שנלמדו באחת מהמידות שהתורה נדרשת בהם, יש יוצא מן הכלל. הגאון ר' זעליג עפשטיין זצ"ל (קובץ ישורון, כרך ל"ב, עמ' 327-332) הביא ראיות ממספר מקורות, שדרשות שנדרשו על ידי משה רבינו בעצמו עומדות בדרגה גבוהה יותר, ואין איש רשאי לחלוק על דינים ודרשות אלו, ולמעשה שקולים הם כהלכה למשה מסיני.

ואולי יש רמז ליסוד זה שתקנות ודרשות משה קיימות לעולם מדברי הגמרא במסכת שבת (ל')::

ואילו משה רבינו גזר כמה גזירות, ותיקן כמה תקנות, וקיימות הם לעולם ולעולמי עולמים.

הגאון רבי דוד קאהן (רב ביהמ"ד גבול יעב"ץ) בפירושו לספר המצוות להרמב"ם (משה עד משה, עמ' ע"ב), מביא ראיה מדברי הגמרא בחולין, וז"ל:

אפילו היה המוציא משה בעצמו... יש לדון אם יכולים לחלוק על דרשת משה רבינו, כמו שסנהדרין הקטנים בחכמה ובמנין יכולים לחלוק על הגדולים מהם בדרשת י"ג מדות. ויש להביא ראיה מהא דחולין (קכ"ד ע"א), דנקט רק שהיה חולק עליו אלמלי - היה יהושע בן נון, ולא נקט משה רבינו. וזה הוא דיוקו של הבית יוסף (יורה דעה סוף סימן רמ"ב), להביא ראיה לדברי הא"ח שם, הרי דאינו רשאי. והגאון רבי זעליג עפשטיין זצ"ל הביא ראיה ממדרש תנחומא לקרא ד'בכל ביתי נאמן הוא'. אמנם צ"ד, שהרי אהרן נתוכח עם משה בשער הנשרף. וצ"ל דויכוח שרי, אבל אי לאו דמשה הודה לא היה לאהרן רשות לחלוק, לאחר שהודיע משה דעתו.

הרי ראיה ליסוד זה שלדרשות שנדרשו ע"י משה רבינו יש מעמד מיוחד, ואינן ניתנות לערעור, אלא הן כמו הלכה למשה מסיני לענין זה, וכן היא שיטת הבית יוסף.

25. ים של שלמה מסכת יבמות פרק י סימן כ

דין דיש לב"ד להלקות למי שאינו חייב מלקות, ולהרוג למי שאינו חייב מיתה, כדי לעשות סייג לתורה, וכן יש להפקיר ממון בעלים, ולאבד, כפי מה שרואין לגדר פרצת הדור, ולקנוס אלם, ולנדות, וביארנו, דכל המוסר רבים, ומגזם לרבים, ומחזק, מאבדין אותו בידיים, אבל לא יחוסו עליו, לחתוך לשונו, או אחד מאיבריו:

תניא (צ' ע"ב) אמר ר' אלעזר בן יעקב, שמעתי, שב"ד מכין ועונשין שלא מן התורה, ולא לעבור על דברי תורה, אלא לעשות סייג לתורה, ומעשה באדם אחד, שרכב [על] סוס בשבת, בימי יונים, והביאוהו לב"ד, וסקלוהו, ולא מפני שראוי לכך, אלא שהשעה צריכה לכך, ושוב מעשה באדם אחד, שהטיח באשתו תחת התאנה,

והביאוהו לב"ד, והלקוהו, לא משום שראוי לכך, אלא שהשעה צריכה לכך, ומסיק תלמודא, שהוא משום מיגדר מיילתא: **וכ' הרמב"ם** (ה' סנהדרין פכ"ד ה"ד - ט) והטור (ח"מ סימן ב') הביאו, שיש לב"ד להלקות. למי שאינו חייב במלקות, ולהרוג, למי שאינו חייב מיתה, ולא לעבור על דברי תורה, אלא לעשות סייג לתורה, וכיון שראו ב"ד שפרצו [העם] בדבר, יש להן כח לגזור, ולחזק הדבר, כפי מה שיראה להם, הכל לפי הוראת

שעה, ולא שיקבעו הלכה לדורות, וכן יש להן להלקות אדם ששמועתו רעה, (והם) [והעם] מרננין אחריו, שהוא עובר על העריות, והוא שיהא קול שאינו פוסק, ולא יהי' לו אויבים שמוציאים עליו דבה רעה, וכן (מכ"י) [מבזין] את מי ששמועתו רעה, ומבזין את יולדיו בפניו, וכן יש להם להפקיר ממון שיש לו בעלים, ולאבדו, כפי מה שראוין לגזור פרצת הדור, ולקנוס אלם, ולנדות, ולהחרים ולקלל, ולהכות, ולתלוש שער, ולאסרו בבית האסורים ולהשביע בשם על כרחו, שלא יעשה, ושלא עשה הדברים, לפי מה שיראה לדיון, שזה צריך לכך, והשעה צריכה לכך, ובכל יהו מעשיו לשם שמים, ואל יהא כבוד הבריות קל בעיניו, שהרי דוחה לא תעש' של דבריהם, וכ"כ כבוד בני אברהם יצחק יעקב המחזיקים בתורת אמת, שיהיה זהיר, שלא יהרוס כבודם, אלא להוסיף כבוד המקום בלבד ע"כ.

וזה לשון הרא"ש בתשוב' (כלל י"ז, סימן ח') על אחד שבירך את השם, תשובה, (יש לי) [ישאן] רוב שלומי' הנעימי' והתמימים הנחמדי' והנכבדי', הפלאתם לשאלני בדיני נפשות, כי בכל הארצות ששמעתי עליהם, אין דנין דיני נפשות, לולי פה בארץ ספרד, ותמהתי מאוד בבואי הלום, איך היו דנים דיני נפשות, בלא סנהדרין, ואמרו לי כי הורמנא דמלכא הוא, וגם העדה שופטים להציל, כי כמה דמים היו נשפכים יותר, אם היו נידונים ע"י עכו"ם, והנחתי להם כמנהגם, אבל מעולם לא הסכמתי עמהם, על איבוד נפש, אמנם אני רואה, שדעת כלכם

מסכמת לבער זה הרע מקרבכם, ובודאי חילול השם דפרהסיא הוא, וכבר נשמע הדבר בין העכו"ם, וגם מחמירין מאוד, במדבר נגד דתם ואמונתם, וניתוסף החילול, אם לא יעשה בו נקמה, ומצינו, היכא שיתקדש שם שמים, שנתנו יד בכני מלכים בשביל גרים גרורים (לעיל ע"ט ע"א) והלינו נבלתם על העץ, וגם בשביל מיגדר מילתא סקלו למי שרכב על סוס בשבת, וג"כ ראוי הוא שיתקדש השם באבוד הרשע הזה, ועשו בו כטוב בעיניכם, ואם הייתי בהסכמתם, דעתי היתה נוטה שיוציאו לשונו מפיו, ויחתכו רוב המדבר שבלשונו, ותאלמנה שפתותיו, ובדבר הזה ימדודו לו כפעלו, וזאת היא נקמה מפורסמת, הנראית בכל יום לעינים, ואתם עשו לפי הענין, ככל אשר יראה טוב בעיניכם, כי ידעתי אשר כונתכם שיתקדש שמים ע"כ, **וכ"ז בעובר עבירות בינו לבין המקום,**

אבל מוסר, או מגזם על ישראל, פשיטא שרודף הוא, וניתן בכל מקום להציל בנפשו, בלא עדה ועדות, אלא בראיות, כל אדם שרואה אותו חייב להורגו, שנא' לא תעמוד על דם רעיק, כן כתב הרא"ש גופא לעיל מיניה (שם, סימן א') וזה לשון מהו"ר מנחם מירדבור"ג, בליקוטים (סוף תשובות מהר"י ווייל ד' קע"ח) על דין המגזם בדליקה, הוי רודף לכל ישראל, שהרי אם נשרף בית אחד בעיר, או בכפר, יהרגו כמה עוברים ושבים, ומשעה שתולה כתב פסול של שריפה, לעיר, או לכפר, על פי עכו"ם, הוי רודף, ואפ"ל לא פירש בכת' שמו של רודף, כי אם של נרדף, וידוע שמתחילה גיזם, ואשכחן כה"ג, ברכב על הסוס בשבת והטיח באשתו תחת התאנה, והביאוהו לב"ד, וסקלוהו כו', עכ"ל, ונראה לי הלכה למעשה, לדון כל מוסר רבים, ומגזם לרבים, ומוחזק לכך, לאבדו, אפ"ל בידים, ולא לחוס עליו בנפש, אבל לא לחתוך לשונו, ולנקר עינו, אלא לאבד הרע מקרבנו, ואדרבא, בזה איכא למיחש, וקרוב לודאי, שיתפקר ביותר, ויפרוק עול, ויצא חוץ לדת, כדי לנקום נקם, ויעליל ח"ו על ישראל, ויבדה מלבו דברים שלא היו, וכן ראיתי בימי, שתקלה גדולה בא לישראל, ממעשה כזה, שנקרו עיניו וחתכו לשונו, שיצא אח"כ מן הכלל, מבוכה גדולה בישראל, לולי רוב רחמי וחסדיו, שנתן לנו יתברך חנינה:

1. שו"ת בית שערים חלק אורח חיים סימן רפה

ירושלמי ... והוא פלא כיון דמה"ת אין תוקעין בשבת א"כ איך תיקן ריב"ז לתקוע כל מקום שיש בו ב"ד הא אין ב"ד מתנין לעקור דבר מה"ת בקו"ע כמבואר ביבמות פ"ט וכיון שהתורה אסרה לתקוע בשבת איך תיקן ריב"ז לתקוע לעקור דבר מה"ת בקו"ע ...

ועוד בה שלישי' דהרי מסקינן שם ביבמות צ' ע"ב מיגדר מלתא שאני דלמיגדר מילתא יכולין חכמים לעקור ד"ת אפ"ל בקו"ע ועיין חידושי רמב"ן שם ורשב"א שם דלאו דוקא לפי שעה אלא אף לדורות יכולין לעקור בקו"ע משום מיגדר מילתא ולא אמרו לפי שעה אלא להוציא נביא שאמר חזר בו הקב"ה

ממצוה פלונית ומבטלה לעולם שאין שומעין לו ע"ש ועיין בתויו"ט פ"ד דר"ה מ"ג שכתב דה"ט דלא הוצרכו לתקן בלולב שידחה שבת כמו בשופר דשופר כי אתי בשבת ולא יתקע חיישינן ליה שתשכח תורת שופר אבל לולב כי אתי בשבת איתא בשאר יומי ע"ש וא"כ הוי למיגדר מילתא שלא תשתכח תורת שופר ועיין בלשון רשב"א יבמות צ' דכל תקנות חכמים לפי צורך שעה הם משום גדר דבר **ואולי היו מזלזלין עי"כ במצות שופר ושפיר יכולין לעקור דבר מה"ת אפ"ל בקו"ע** אמנם לא יתכן תירוץ זה לדעת ר"ח ורש"י שם עיין חידושי רשב"א

שם:

ההבדל בין 'מתן תורה' ו'קבלת התורה' ❧ ————— ❧ • אז ישיר ❧ לג

מתי יחול המועד ואיזה יום יתקדש בקדושת יום טוב. וביאור הברכה הוא, שהקב"ה הוא המקדש את ישראל וישראל הם אלו המקדשים את הזמנים!.

❧ השלמות נוספות לקביעות המועדים- ניצוצות קדושה

ואמנם, חשיבותו של כח זה כפולה ומכופלת מחמת חשיבות המועדים, וחלק עיקרי בחשיבות המועד הוא האור הראשון החוזר בימי המועד מידי שנה בשנה. ובאמת, לולא זאת שבימי המועד חוזר מעין האור הראשון הרי שאיזה נפקותא יש בין אם חל המועד ביום שני או ביום שלישי, ומדוע איפה ייחשבו חז"ל כבעלים על הזמנים מחמת סמכותם לקבוע באיזה יום יחול המועד בעוד אין שום משמעות מיוחדת ליום בו חל המועד. אבל, מאחר ובימים אלו חוזר האור הראשון ובאים ניצוצות הקדושה הקשורים למאורע שהתרחש, הרי שלקביעות היום משמעות רבה כיון שבידי החכמים לקבוע מתי יבוא האור הראשון ומתי יבואו הניצוצות, וא"כ הכח שיש ביד חכמים לקבוע את קדושת המועד לכח גדול ייחשב.

הסמכות נתונה לבית הדין לקבוע מתי יחזרו הניצוצות ומתי יחזור האור, ובידם לקבוע כיצד יראה לוח השנה. אם יקבעו בית הדין את ראש חודש ביום שלא נתחדשה בו הלבנה, הרי שבכל זאת יחול באותו יום קדושת ראש חודש, ולא רק לעניינים הלכתיים כי אם אף לדברים

.....
 י. ובשו"ת הרמ"ע מפאנו (סי' ו') דן בנוסח שאנו אומרים ביו"ט 'מקדש ישראל והזמנים' ובר"ח 'מקדש ישראל וראשי חדשים, שתיבת 'ישראל' באה להדגיש שבי"ד הם אלו הקובעים את החדשים, וממילא את הרגלים, והם המקדשים את הזמנים, וכתב שם:

הילכך לעולם איכא למיור ישראל מקדשי לראשי חדשים ומנייהו תסתיים לקביעות המועדות. ולפי שקדושות אלו מסורות לחכמים חייבים אנו להקביל פניהם חדש ושב, חדש כמשמעו, ושב דאתי מחמתיה, דהיינו רגל, אם הוא בעיר אחרת, ושב גופיה באותה העיר ללמוד מהם תורה.

כלומר, שהחוב להקביל פני רבו ברגל נובע מהחוב לכבד תלמידי חכמים על זה שהם אלו שקידשו את הרגל. חוב זה הינו ב"ח ובשבת, ואין הכוונה בתיבת שבת לשבת בראשית, אלא לרגלים, שקדושת ר"ח ויר"ט באים מכח הת"ח.

❧ אז ישיר • ————— ❧ מאמרי מתן תורה

נוספים דוגמת חזרת האור הראשון וחזרת הניצוצות וכדומה. יש כח ביד חכמים להפוך את החול לקודש ממש.

❧ אז ישיר • ————— ❧ מאמרי מתן תורה

מועדות אלא אלו אמר להם הקב"ה לישראל לשעבר היה בידי שנה' (תהלים קד) עשה ירח למועדים אבל מכאן ואילך הרי מסורה בידכם ברשותכם אם אמרתם הן הן אם אמרתם לאו לאו מ"מ יהא החדש הזה לכם ולא עוד אלא אם בקשתם לעבר את השנה הריני משלים עמכם לכך כתיב החדש הזה לכם.

כלומר, מתחילה היו הזמנים ביד הקב"ה, אבל כשמסר הקב"ה את התורה לישראל מסר להם את הבעלות אף על הזמנים. בעלות זו הינה מוחלטת עד שאפילו הקב"ה בכבודו ובעצמו, כביכול, אינו יודע מתי יחולו ר"ח והמועדים.

❧ ברוך מקדש ישראל והזמנים

לבעלות החכמים על הזמנים ניתן ביטוי בשינוי נוסח הברכה שבין שבת ליו"ט [ור"ח]. במס' ביצה (י"ז) שנינו:

תנו רבנן יום טוב שחל להיות בשבת... רבי אומר אף חותם בה מקדש השבת ישראל והזמנים.

ואיתא שם בגמ':

תני תנא קמיה דרבינא מקדש ישראל והשבת והזמנים אמר ליה אטו שבת ישראל מקדשי ליה והא שבת מקדשא וקיימא אלא אימא מקדש השבת ישראל והזמנים אמר רב יוסף הלכה כרבי וכדתריץ רבינא.

כלומר, שבברייתא הראשונה הגירסא היתה 'מקדש ישראל השבת והזמנים', ורבינא דחה ברייתא זו מפני שמהנוסח הזה משמע שבני ישראל הם המקדשים את השבת והזמנים, ואין זה נכון שאין ישראל מקדשים את השבת כי היא קדושה מאליה, אלא יש לגרוס מקדש השבת ישראל והזמנים, שהקב"ה מקדש את השבת וישראל, וישראל מקדשים את הזמנים. ומזה מבואר, שאין להזכיר את ישראל בכל הנוגע לקדושת השבת, שקדושת השבת קביעה וקיימא, אבל בקדושת יו"ט, שהיא קדושה התלויה בבית דין המקדשים את החודש וע"פ ראש חודש נקבע מתי יחול היום טוב, יש להזכיר את ישראל בנוסח הברכה כיון שישראל הם הקובעים

❧ הקב"ה נתן לישראל את הכח לפסוק את ההלכה

במס' חגיגה (ט"ו) מבואר שבנוסף למה שהקב"ה נתן לישראל את הכח לקבוע ולהכריע בדברי תורה, ויתר הקב"ה, כביכול, על סמכותו בכל הנוגע לדברי תורה וקיבל על עצמו את פסק החכמים, וז"ל הגמ':

אשכחיה רבה בר שילא לאליהו אמר ליה מאי קא עביד הקדוש ברוך הוא אמר ליה קאמור שמעתא מפומייהו דכולהו רבנן ומפומיה דרבי מאיר לא קאמור אמר ליה אמאי משום דקא גמור שמעתא מפומיה דאחר אמר ליה אמאי רבי מאיר רמון מצא תוכו אכל קליפתו זרק אמר ליה השתא קאמור מאיר בני אומר.

כלומר, הקב"ה משנה את דעתו ומכניע את עצמו בפני דברי חכמים, ואם הם קבעו שר' מאיר נוהג כדן כשהוא מביא תורה מדברי אחר אף הקב"ה מקבל את הכרעתם.

ובמאמר א' הרחבנו בביאור רעיון זה, ויסוד הדבר הוא שבהר סיני הקב"ה נתן לבני ישראל שליטה וכח לקבוע ולפסוק בתורה, ומאז ואילך, כשחכמי ישראל קובעים פסק בדברי תורה הרי שדבריהם מחייבים את בית דין של מעלה ואת הקב"ה, ואפילו הטבע כפוף לדברי חכמים וכפי שבארנו שם באריכות.⁷

❧ חלות יום טוב ע"פ קביעת חכמים

וכבר ביארנו שמתן התורה העביר את הסמכות לקבוע ולהכריע בתורה, בזמן, ואפילו בטבע, לחכמי התורה.

ובזה יש ליישב את הקושיא שהקשינו על הצדוקים שבקשו לקבוע בתחבולה ובערמה שר"ח ניסן יחול באופן שקרבן העומר וחג השבועות יחולו ביום ראשון, וכ"ז כדי לקיים את מה שדרשו, בטעות,

---

ה ושם הארכנו בביאור ענין 'מה אנוש כי תזכרנו', ענין 'מתן תורה וקבלת התורה', ענין 'לא בשמים היא', ענין 'בעלות על התורה', ענין 'הבעלות על הזמן וקביעת קדושת המועדים' וענין 'שלטון חז"ל על הטבע ועוד.

התורה: מציאות מקבילה ❧ ————— ❧ • אז ישיר ❧ סט

ממחרת השבת על שבת בראשית, וע"ז הקשינו, שהרי במעשיהם נמצאו מקלקלים את יום חלות חג הפסח ומה רווח יש אם משנים דבר אחד ומקלקלים דבר אחר.

ומבאר הפני יהושע (ביצה ה') שהנחת היסוד איננה נכונה, כי אין אפשרות שבית דין יקבעו ויקדשו את היום הלא נכון, כי אין בית דין יכולים לטעות בדבר זה כיון שמה שבית דין קובעים הוא מקודש, והחגים שנקבעים ע"פ אותה קביעה וקדושה קדושים הם, וז"ל:

בגמרא ונתקלקלו הלויים בשיר התקינו שלא יהו מקבלין. אין לתמוה דמשום קלקול השיר היו דוחין כל המועדות מקביעתן האמיתי שהרי נראה חודש בזמנו, אלא דגדולה מזו מצינו שאפילו משום חיבוט הערבה שאינו אלא מנהג הנביאים דחינו כל המועדים דלא ליקלע ערבה בשבת והיינו משום דמועדים מסורים לב"ד דכתיב אתם אפילו מזידין.

כלומר, התורה נתנה לבית דין את הסמכות והכח לקדש את הזמנים ואפילו אם בית דין טועים בעדות או בחשבון מ"מ היום אותו הם קדשו קדוש הוא, ואף החגים החלים ע"פ אותו קידוש קדושים הם לכל דבר וענין.

הצדוקים בקשו להכשיל את בית דין בעדי שקר כדי שר"ח יחול ביום מסוים לפי רצונם, אך גם לו היו מצליחים לא היה חל חג הפסח ביום הלא נכון, כי לאחר שבית דין מקדשים את החודש הרי שהיום ההוא הוא היום הנכון.

וכ"ז בא מכח הסמכות והשליטה שניתנו לחכמי ישראל במתן תורה, שליטה על התורה, הטבע, והזמן.

❧ התורה היא המציאות הבלעדית

הברכת אברהם הביא את קושית הגרי"ז על הגמ' בגיטין המביאה פסוק להוכיח באיזה צד של ארץ ישראל נמצאת בבל, והקשה הגרי"ז, מדוע צריכים אנו פסוק להוכיח דבר הנראה לעין כל, ובברכת אברהם הביא